

Warszawa, 08.01.2022 r.

dr hab. Anna Szczepan-Wojnarska prof. ucz.

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydział Nauk Humanistycznych

Instytut Literaturoznawstwa

Recenzja osiągnięcia naukowego oraz całokształtu dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr Aleksandry Dębskiej-Kossakowskiej w związku z jej wnioskiem o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Podstawa formalna recenzji

Niniejsza recenzja wykonana została na podstawie uchwały Rady Naukowej Instytutu nauk o Kulturze o powołaniu komisji habilitacyjnej z dnia 19 października 2021 przekazanej przez Prodziekana Wydziału Humanistycznego dr hab. Renatę Dampę-Jarosz.

W dniu 19 października 2021 roku Rada Naukowa Instytutu Nauk o Kulturze wszczęła Pani dr Aleksandrze Dębskiej-Kossakowskiej postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie nauk o kulturze i religii na podstawie przedstawionego dorobku (zgodnie z artykułem 221 ust 8 Ustawy Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce), w tym osiągnięcia naukowego stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny (zgodnie z art. 219 ust 1 pkt. 2 Ustawy Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce).

Habilitantka wskazała we wniosku z dnia 9 kwietnia 2021 jako osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego monografię naukową pt. *Ludzki wymiar historii. Gustaw Herling-Grudziński, Konstanty A. Jeleński, Czesław Miłosz wobec historii, wspólnoty i sztuki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020, ss. 342.

Z przedłożonej dokumentacji wynika, że spełnione zostały wszystkie wymagania formalne niezbędne do wszczęcia postępowania habilitacyjnego wynikające z Ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (Dz. U. 2018 r. poz.1668 z późniejszymi zm.).

Poniższa recenzja dokonana została w odniesieniu do UPSWIN art. 219 ust. 1 pkt. 2 i obejmuje obok charakterystyki sylwetki naukowej trzy najważniejsze elementy składające się na dorobek Habilitantki, to jest: osiągnięcie naukowe będące przedmiotem postępowania habilitacyjnego, pozostałe osiągnięcia naukowe, dorobek dydaktyczny, organizacyjny i ekspercki.

Pani Aleksandra Dębska-Kossakowska całe swoje doświadczenie naukowe związała z Uniwersytetem Śląskim w Katowicach.

W 2002 obroniła pracę magisterską w zakresie kulturoznawstwa napisaną pod kierunkiem prof. dra hab. Stefana Zabierowskiego, na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego. Pięć lat później, w 2005 uzyskała na tym samym Wydziale stopień doktora nauk humanistycznych w dziedzinie literaturoznawstwa na podstawie rozprawy doktorskiej pt.: Inspiracje plastyczne w literaturze polskiej XX wieku. Wybrane przykłady. Promotorem doktoratu był prof. dr hab. Stefan Zabierowski, recenzentami: prof. dr hab. Krzysztof Dybciak (UKSW), prof. dr hab. Józef Olejniczak (UŚ).

Doświadczenie zawodowe to przede wszystkim doświadczenie dydaktyczne i naukowo-dydaktyczne. Pani dr Dębska-Kossakowska prowadziła zajęcia dydaktyczne w Wyższej Szkole Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach (2005-2008) oraz od 2003 roku w różnych formach zatrudnienia na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego, od 2011 do chwili obecnej w wymiarze pełnego etatu naukowo-dydaktycznego. Prowadziła autorskie oraz kursowe zajęcia dla studentów kulturoznawstwa oraz kultury mediów, także zajęcia w ramach specjalności i warsztaty. Kwestia merytoryczna zajęć wydaje się być mocno związana z prowadzonymi badaniami naukowymi.

Pani dr Dębska-Kossakowska współpracowała również z Wydziałem Artystycznym Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach (2012-2015), kierowana chęcią poszerzenia swych kompetencji w zakresie korespondencji sztuk oraz wpływu przekazu medialnego na działania literackie. Wymiernym rezultatem tej współpracy stała się najpierw konferencja naukowa (2013), a następnie wieloautorska monografia „Zobaczyć sens” (Katowice 2014).

Jest promotorem 10 prac licencjackich, recenzentem 12 prac magisterskich i licencjackich, promotorem pomocniczym w doktoracie Pani dr Marty Rusek-Czubaj (2019) pisanym pod kierunkiem Pani dr hab. Małgorzaty Krakowiak prof. ucz.

W zakresie prac administracyjnych, Pani dr Dębska-Kossakowska pełniła obowiązki opiekuna roku, opiekuna praktyk, członka komisji rekrutacyjnej, zastępcy dyrektora Instytutu

Nauk o Kulturze ds. dydaktycznych studiów zaocznych, co świadczy dobrze o jej kompetencjach społecznych oraz organizacyjnych, a także o zaufaniu środowiska. Świadczą o tym także liczne nagrody Rektora: trzy Nagrody Zespołowe oraz Nagroda Indywidualna za działalność organizacyjną.

Pani dr Dębska-Kossakowska jest bardzo związana ze swoim środowiskiem lokalnym, podejmuje badania na jego temat oraz angażuje się w życie kulturalne łącząc naukę ze zwyczajnym, historycznym wymiarem egzystencji, czego dowodem jest konferencja i późniejsza publikacja poświęcona mieszkańcom Czeladzi pt. *Reprezentatywna mikroskala? Rozważania o tożsamości lokalnej mieszkańców Czeladzi z racji udziału ich przedstawicieli w bitwie pod Monte Cassino*, red. Małgorzata Krakowiak, Aleksandra Dębska-Kossakowska, Wyd. UŚ, Katowice 2016.

Brak informacji na temat działań w ramach współpracy międzynarodowej, udziału w konferencjach zagranicznych, wyjazdów w ramach programu Erasmus, czy prowadzenia zajęć dla studentów przyjeżdżających na mocy tego programu.

Reasumując, droga zawodowa Pani dr Dębskiej-Kossakowskiej związana jest ściśle z Uniwersytetem Śląskim, na którym uzyskała kolejne stopnie naukowe, przeszła kolejne stopnie zawodowe, przez co wpisuje się w tradycyjny model naukowca związanego z jednym, podstawowym dla siebie środowiskiem badawczym. Analogicznie Autorka postępuje w perspektywie prowadzonych badań: koncentruje się na kilku wybranych autorach (Gustaw Herling-Grudziński, Jan Józef Szczepański, Konstanty Jeleński), na kilku aspektach prowadzenia analiz, takich jak relacja literatura – obraz i sztuki piękne, literatura – historia, literatura – aksjologia, co nadaje jej dorobkowi interdyscyplinarny charakter łączący literaturoznawstwo oraz nauki o kulturze i religii, czego świadectwem są regularnie publikowane artykuły oraz rozdziały w monografiach zbiorowych.

Ocena osiągnięcia naukowego będącego przedmiotem postępowania habilitacyjnego

Jako główne osiągnięcie naukowe Autorka przedstawia monografię pt. *Ludzki wymiar historii. Gustaw Herling-Grudziński, Konstanty A. Jeleński, Czesław Miłosz wobec historii, wspólnoty i sztuki*. Wyd. UŚ, Katowice 2020.

Zgodnie z Notą Bibliograficzną, s. 309, książka „zawiera fragmenty oraz rozwinięte pomysły” z trzech artykułów opublikowanych w latach 2018-2020.

Monografia ta zbudowana jest z trzech rozdziałów problemowych: „Wobec historii i polityki”, „Wobec wspólnoty”, „Wobec powinności artysty”. Książka opatrzona jest wstępem, bibliografią, indeksem oraz streszczeniami w językach: polskim, angielskim i francuskim. Tytuły tych części rozdzielających się dalej na rozdziały, stanowią modyfikację podtytułu, jako że historii towarzyszy polityka, a sztuka eksplikowana jest jako „powinność artysty”. Wszystkie te kategorie mają scalać się w kategorię nadrzędną, jaką jest „ludzki wymiar”, która wpisywałaby się w perspektywę badań nowego historyzmu Stephena Greenblatta, kładącego silny nacisk na ukontekstowanie dzieła, lub Ryszarda Nycza, zwłaszcza w świetle książki *Kultura jako czasownik* podkreślającej znaczenie kultury partycypującego działania, gdyby wzmiankowani autorzy zostali przez Autorkę przywołani. Autorka postawiła sobie bardzo ambitne zadanie zrekonstruowania „ludzkiego wymiaru historii” jako, jak rozumiem, jednostkowego doświadczenia, które mimo swej wyjątkowości, dystynktywności, pozostaje w jakimś stopniu funkcją partycypacji w doświadczeniu pokolenia, społeczeństwa, narodu, które jednakowoż nie jest homogeniczne. Dywersyfikacja kategorii historii na Historię i historię konkretnej jednostki z mojej perspektywy nie jest precyzyjnie opisana, ponieważ skoro historia jednostki ma stanowić ekwiwalent „ludzkiego wymiaru historii”, to jak Autorka definiuje ową Historię? Pytanie to jest w zasadzie pytaniem o stanowisko Habilitantki wobec kwestii istnienia „nie-ludzkiej” historii, czy taka jest możliwa? Jak jest, lub jak byłaby możliwa? Czy rozumie przez nią narrację, czy dokumenty, fakty, sferę materialną, czy też uznaje, że nie mają one w sobie ludzkiego wymiaru? Czy też „ludzki wymiar historii” to tradycyjnie rozumiany biografizm? W sytuacji rozmowy z pewnością zadałabym te pytania, w niniejszej recenzji zakończę ich serię przekonaniem o pozytywnym wydźwięku, że moje wątpliwości zostałyby rozwiane. To przekonanie opieram na zapoznaniu się z całością dorobku Habilitantki, w którym dostrzegam mocne przywiązanie do historycznoliterackiego ujęcia omawianej problematyki, jak również powstrzymywanie się od śmiałych tez komparatystycznych.

Za interesujące uważam rozważania części pierwszej monografii, ukazujące procesualną złożoność decyzji o pozostaniu na emigracji oraz samego bycia obcym na emigracji, w różnych językach i środowiskach, w odniesieniu do wymienionych w tytule pisarzy. Ukazywanie jak przekłady poszczególnych utworów torowały sobie drogę do czytelników, nie tylko ze względów literackich, translacyjnych, czy bardziej przyziemnie rzecz ujmując – dystrybucyjnych, uzmysławia czytelnikowi jak „dzieje się historia”. Sploty przypadków, zbiegów okoliczności, drobnych i wielkich decyzji rozpisane zostały w wielki dramat emigrantów prowadzących ze sobą skomplikowane dialogi rozpisane na prywatne i

publiczne partytury argumentacji w twórczości artystycznej, eseistycznej, w prywatnej korespondencji.

Część druga, ukazuje antytotalitarną koalicję w imię obrony wolności kultury na arenie międzynarodowej. Interesujące są przywołania tekstów Gustawa Herlinga-Grudzińskiego i Konstantego Jeleńskiego oraz uwypuklenie roli ich wypowiedzi na łamach zagranicznych pism. To bardzo dobry przykład opisu jak wprowadzali w życie myśl Stanisława Brzozowskiego, patronującego wszystkim trzem autorom, oraz realizacji motta samej monografii „(...) myśl i słowo są również czynem, gdy stanowią (...) odważne i męskie spojrzenie w oczy każdej, najgroźniejszej nawet rzeczywistości” pochodzącego z *Noty o Norwidzie* St. Brzozowskiego. Ze strony Autorki oczekiwałam wskazania szerszego kontekstu, także historycznego, choćby w przypisach, wskazówkach bibliograficznych. Obietnica opracowania (przypis nr 30, s. 121), jakkolwiek cenna, nie zwalnia z obowiązku rozszerzonego komentarza, zwłaszcza, że część ta ukazuje także „powinności artysty”, którym poświęcona jest trzecia, ostatnia część monografii. Brak pogłębionej analizy przywołanych, znakomitych nota bene cytatów, i zbyt zdawkowy autorski komentarz pozostawia poczucie niedosytu. Deskryptywne ujęcie charakterystyki wypowiedzi Grudzińskiego i Jeleńskiego oraz brak nawiązań do kolejnego aspektu rozważań wywołuje wrażenie pęknięcia monografii, przez co ostatnia, interesująca, część poświęcona aspektom *de facto* literackiej fenomenologii wartości, sprawia wrażenie osobnej, chociaż w płaszczyźnie prowadzonego dyskursu ma swoje miejsce uprawomocnione obroną „ludzkiego wymiaru” sztuki jako podstawowej powinności artysty.

Przedstawiona monografia podejmuje ogromnie ważne zagadnienie działania pisarza w perspektywie ludzkiej jako działania historycznego. Jest to ujęcie ciekawe, ponieważ nie ma wymiaru stricte biograficznego, ani stricte teoretycznego, używającego wybranej metody do udowodnienia swojej tezy, ale ukazuje polilog pisarzy dotyczący tych samych zagadnień, wprowadza w sedno ich sporów, kompromisów i pojednań. Niewątpliwie Autorka zna gruntownie twórczość omawianych pisarzy. W moim odczuciu słabym ogniwem tej publikacji jest zbyt dyskretna manifestacja obecności Autorki w prowadzeniu argumentacji, w stawianiu hipotez, w ukazywaniu wielu poziomów analizy oraz powściągliwe odsyłanie do literatury przedmiotu. Zdając sobie sprawę, że opracowanie bibliografii dwóch wiodących polskich pism emigracyjnych byłoby wymaganiem nieadekwatnym do tematu książki, upomniałabym się jednak o oddanie im należnego miejsca, podobnie jeśli chodzi o bibliografię teoretycznoliteracką, czy dotyczącą samych analizowanych pisarzy, a przynajmniej o podanie zasad przeprowadzonej selekcji literatury przedmiotu.

Podsumowując stwierdzam, że monografia *Ludzki wymiar historii. Gustaw Herling-Grudziński, Konstanty A. Jeleński, Czesław Miłosz wobec historii, wspólnoty i sztuki*. Wyd. UŚ, Katowice 2020. stanowi znaczny wkład Autora w rozwój dyscypliny nauki o kulturze i religii oraz spełnia wymagania habilitacyjne. Moje uwagi i wątpliwości nie dotyczą poziomu osiągnięcia naukowego i dorobku Habilitantki, który jest wystarczający dla spełnienia ustawowych wymagań, lecz raczej odnoszą się do przyjętej perspektywy badawczej, której koherencja i konsekwencja nie jest w pełni oczywista. Pani dr Dębska-Kossakowska posiada warsztat naukowy umożliwiający samodzielne prowadzenie badań w dyscyplinie nauki o kulturze, a także kierowanie takimi badaniami oraz podejmowanie oceny dorobku naukowego innych osób.

Wszelkie działania organizacyjne, pełnione funkcje, przyznane nagrody Rektora oraz podjęte obowiązki dydaktyczne świadczą dobrze o kompetencjach Pani dr Dębskiej-Kossakowskiej. Aktywne uczestnictwo w życiu naukowym potwierdzone zostało udziałem w konferencjach oraz współorganizacją dwóch w rodzimym Uniwersytecie Śląskim.

Biorąc pod uwagę zamieszczoną wyżej ocenę stwierdzam, że dr Dębska-Kossakowska spełnia wymagania stawiane osobom kandydującym do nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie nauki o kulturze, określonych w UPSWIN 2018. W związku z powyższym wnoszę do Komisji habilitacyjnej powołanej w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego dr Dębskiej-Kossakowskiej o podjęcie uchwały o nadaniu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie nauki o kulturze.

Dr hab. Anna Szczepan-Wojnarska prof. ucz.